

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ทำให้มองเห็นบทบาทของการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งสู่กระบวนการสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (The need for humanistic values education) ส่งผลให้เกิดมุมมองในการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรความรู้เดียวในแนวลึก ไปสู่หลักสูตรแบบบูรณาการและการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary learning) การปรับเปลี่ยนกระบวนการศึกษาดังกล่าว ทำให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาเปลี่ยนจากการศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิต ไปเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้าน เป็นการพัฒนาเพื่อเติมเต็มในทุกส่วนของความสามารถและศักยภาพที่อยู่ภายในบุคคล (พลสันท์ โพธิ์ศรีทอง,2544) ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์นั้น กล่าวคือ การมีกายสมบูรณ์แข็งแรง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ มีจิตใจที่สดชื่น รื่นเริงไม่ขุ่นมัว มีความรักความเมตตา และมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ มีอิสระ หลุดพ้นจากกิเลส ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาจากศาสตร์ที่ทำงานโดยตรงกับอารมณ์ และจิตใจของมนุษย์ ดังเช่น ศิลปะ เพราะศิลปะก่อให้เกิดสุนทรียภาพในตัวมนุษย์ได้ มนุษย์และศิลปะจึงถือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว (รุ่งเรือง สุขภิรมย์,2545)

การที่ศิลปะมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ จึงทำให้ศิลปะมีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอนอย่างมาก นักศิลปศึกษากล่าวว่า วิชาศิลปศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสแสดงออกไปตามระดับความสามารถของแต่ละคน เพื่อพัฒนาการทางคุณภาพจิตและกาย รวมทั้งพยายามปลูกฝังให้เด็กทุกระดับสามารถปรับปรุงพัฒนาการตนเองได้ (เลิศอนันตนะ ,2526) ในขณะที่เดียวกัน วงการศิลปศึกษาก็พยายามมุ่งสู่การเร่งรัดพัฒนาด้านการปฏิรูปการเรียนการสอน อันเป็นผลสืบเนื่องจากการปฏิรูปการศึกษา ศิลปะจึงต้องจัดการศึกษาที่ให้เห็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนด้วย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ตามเป้าหมายหลักแห่งการศึกษาในขณะนี้ (สันติ คุณประเสริฐ,2545) แต่หากมองผลที่ได้จากการเรียนการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งศึกษาได้ในงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี ยังพบอุปสรรคที่ว่า พัฒนาการศิลปะตามธรรมชาติของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้ศิลปศึกษา ยังมีบางด้านที่อยู่ในขั้นพัฒนาการที่ด้อย หรือควรปรับปรุง เช่น โภคส ภูพลอย(2532) พบว่า เด็ก9-12ปี การวาดภาพคนของเด็ก มีการวาดที่แสดงอาการปฏิกิริยาท่าทาง การเคลื่อนไหวของร่างกาย ยังอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ เด็กส่วนใหญ่วาดภาพคนที่มีลักษณะยืนตรง(นิ่ง) ในส่วนเดียวกันนี้ สุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล(2534) พบว่า เด็ก7-9 ปี มีการแสดงออกทางการวาดภาพคนที่วาดเฉพาะด้าน

หน้า (หน้าตรง) และขาดการเคลื่อนไหวเช่นกัน สิ่งที่พบแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการด้านการวาดภาพของเด็กในช่วงวัยที่ต่างกัน กลับไม่มีพัฒนาการทางศิลปะที่ต่างกัน หรือไม่มีการพัฒนาขึ้นเท่าที่ควร ปัจจัยของปัญหาที่เกิดขึ้นหนึ่งย่อมาจากสภาพการเรียนการสอนศิลปะที่เป็นอยู่

ปัญหาการเรียนการสอนศิลปะเด็ก จึงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง นักการศึกษาศิลปะเด็ก (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2545) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญในปัญหาการสอน มี 3 ประการหลัก คือ เกิดจากจุดประสงค์ของการเรียนรู้ทางศิลปะ วิธีการสอน และการวัดผลประเมินผลทางศิลปะ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบเป็นเงื่อนไขต่อกัน โดยมีเงื่อนไขหลักคือ ปรัชญาการเรียนรู้อันเป็นพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาของผู้สอนยึดถือ การเรียนการสอนวาดภาพระบายสีสำหรับเด็กก็เช่นเดียวกัน ย่อมวางอยู่บนพื้นฐานแนวปรัชญาการศึกษาของผู้สอนยึดถือและนำมาปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ซึ่งประมวลได้ 3 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดแรก เชื่อว่าการเรียนการสอนศิลปะ เป็นเรื่องที่มีมุ่งไปยังความชำนาญและผลสำเร็จของงาน กระบวนการวาดภาพจะเน้นการฝึกฝนฝีมือของเด็กเป็นสำคัญ ให้สังเกตรูปทรงต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงวุฒิภาวะหรือพัฒนาการทางศิลปะ ผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียน กล่าวคือ เป็นผู้กำหนดเนื้อหาเรื่องราวที่จะวาด เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อทักษะความเป็นช่าง และเน้นความสำเร็จของผลงานเป็นหลัก โดยไม่มีการกำหนดวัยของผู้เรียนไว้ในแนวคิดนี้ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นสิ่งท้าทายความสามารถ แต่ทางปฏิบัติในแนวทางนี้เหมาะสมกับเด็กบางคน และควรเป็นเด็กโตอย่างน้อย 10-12 ปีขึ้นไป

แนวคิดที่สอง เชื่อว่าการเรียนการสอนศิลปะ เป็นเรื่องของการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางการเรียนรู้ กระบวนการวาดภาพจะเน้นที่พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจของเด็ก เรียกการสอนนี้ว่า ศิลปศึกษา (Art Education) ไม่ได้เน้นถึงทักษะและความสำเร็จของภาพวาด แต่เน้นถึงสิ่งที่เด็กจะได้รับในระหว่างกระบวนการวาดภาพ เห็นความสำคัญของศิลปะเป็นเสมือนสื่อหรือเครื่องมือให้เด็กมีพัฒนาการทั่วด้าน โดยยึดว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

แนวคิดที่สาม เชื่อว่าการเรียนการสอนศิลปะ เป็นการรับรู้ทางความงาม ดังนั้นกระบวนการจะเน้นที่ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพของเด็ก ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า ศิลปะเป็นวิชาสามัญวิชาหนึ่ง เหมือนกับ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และอื่นๆ ซึ่งต่างจาก 2 แนวคิดดังกล่าวที่มองศิลปะเป็นวิชารองเพื่อเสริมวิชาสามัญ การวาดภาพจึงเป็นองค์ความรู้หนึ่งที่ได้จากประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งจัดประสบการณ์ด้านศิลปะโดยตรง ทั้งเชิงคุณค่าและปริมาณ โดยประกอบขึ้นจากความรู้ 4 ด้าน คือ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศึกษา และความรู้จากการวิจารณ์ศิลปะ โดยเนื้อหาทั้ง 4 ส่วนไม่แยกออกจากกัน เป็นแนวคิดที่จัดเนื้อหาสาระเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2542) กล่าวว่า การเรียนการสอน 4 ด้านศิลปะนี้ เรียกว่า ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Discipline-based Art Education) หรือ ที่เรียกว่า DBAE

ทั้งสามแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากนักศิลปะศึกษา สะท้อนสู่การเรียนการสอน วาดภาพระบายสีที่ปรากฏใช้ในการเรียนการสอนมาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดที่สองได้รับการนำมาใช้มากในปัจจุบัน เพราะมีการสอนที่เน้นพัฒนาการผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญประการแรกในการจัดประสบการณ์ทางศิลปะ เป็นการสอนแบบ Child Centered Movement แต่การเลือกดำเนินการสอนตามแนวทางใดๆแล้วนั้น จำเป็นที่ต้องให้ศิลปะศึกษา สอดคล้องกับแนวทางแห่งปรัชญาการศึกษาอันเป็นฐานสำคัญที่ตั้งไว้ในการจัดการศึกษาด้วย

บทบาทของศิลปะศึกษาจึง ไม่ได้คงอยู่แต่ในการเรียนการสอนศิลปะเพียงเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญร่วมอยู่ในแนวทางแห่งปรัชญาการศึกษาบางแนวคิด ดังเช่นในปัจจุบัน ในการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่มีแนวคิดจากนักมนุษยปรัชญา รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) งานวิจัยนวัตกรรมการศึกษา อธิบายว่า แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นแนวคิดทางมนุษยปรัชญา หากจัดอยู่ในพื้นฐานของระบบการจัดการศึกษา 3 รากฐาน ที่แบ่งเป็น การศึกษาที่มีรากฐานของศาสนา รากฐานปรัชญาแห่งปัญญา และรากฐานทางจิตวิทยาแล้วนั้น แนวการศึกษาวอลดอร์ฟจัดเป็นรากฐานการศึกษาด้านจิตวิทยาการศึกษา กลุ่มเดียวกับกับแนวการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และแนวการศึกษาแบบนิวโอฮิวแมนนิส (พิภพ ธงไชย, 2543) โดยโรงเรียนแนววอลดอร์ฟ ได้นำศิลปะศึกษาใช้ในการเรียนการสอนอย่างทั่วด้าน โทริน เอ็ม ฟินเซอร์(2541) กล่าวถึงความสำคัญของศิลปะ ไว้ว่า เพราะศิลปะสามารถสนองต่อการศึกษาแนววอลดอร์ฟที่ว่า

“ ศิลปะเป็นทั้งการเล่น และความรู้ ศิลปะเป็นความจริงที่ได้รับการเสริมส่ง และเปิดเผย โดยความงาม ศิลปะเป็นรูปแบบที่มีชีวิตและสัจจะ ศิลปะสามารถหุบชีวิตทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบด้าน ศิลปะจะทำให้สิ่งที่หยุดนิ่งเกิดการเคลื่อนไหว และสิ่งสำคัญคือ ศิลปะทำให้เกิดการศึกษาได้อย่างทั่วด้านของมนุษย์” อีกทั้งในงานศึกษาวิจัยถึงมุมมอง และการจัดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟในต่างประเทศ พบว่า โรงเรียนแนววอลดอร์ฟมีรูปแบบการให้การศึกษาเด็กโดยองค์รวม โดยใช้การบูรณาการผ่านการทำงานทางศิลปะและวิชาการ กล่าวคือ ในด้านองค์ความรู้ของหลักสูตรมีการจัดบูรณาการศิลปะกับทุกวิชาที่เรียน ทำให้เกิดการสอนอย่างเป็นศิลปะ (Easton, 1992)

เช่นกันกับการวาดภาพระบายสี ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านสำคัญในศิลปะศึกษา จึงนำไปสู่ความมุ่งหมายของกิจกรรมวาดภาพระบายสีในโรงเรียนแนววอลดอร์ฟ กล่าวคือ กิจกรรมการวาดภาพระบายสีเป็นการปล่อยให้เด็กได้วาดตามจินตนาการ เพื่อเป็นการให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาสร้างสรรค์ทางศิลปะของตนเอง และเพื่อเป็นการเสริมสร้างสุขภาพจิตของเด็กจากการวาดภาพระบายสี (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2542) มีการวิจัยศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการวาดภาพของนักเรียนอายุ 5-7 ปี จาก 3 ระบบคือ ระบบสไตเนอร์(วอลดอร์ฟ) ระบบมอนเตสซอรี และระบบสามัญศึกษาใน 3 ประเด็น คือ การวาดเส้นอิสระ การวาดภาพสถานการณ์ และการวาดภาพจากการสังเกต โดย คอกซ์ และแอนนา (Cox, M.V. and Anna, R., 2000) ศึกษาพบว่า

ในการวาดเส้นอิสระชี้ให้เห็นถึง นักเรียนแบบสไตเนอร์ ได้รับคำแนะนำในการวิจัยที่สูงกว่าเด็กนักเรียนระบบมอนเตสเซอร์รีและระบบสามัญ เรื่องการใช้สีในระบบสไตเนอร์ ยังพบว่าได้คำแนะนำที่สูงกว่าระบบมอนเตสเซอร์รีและระบบสามัญเช่นกัน ถึงแม้ว่าในระบบสไตเนอร์จะไม่ได้ใช้สีหลากหลายกว่า แต่การระบายสีมีทิศทางดีกว่านักเรียนอีก 2 ระบบ

การวาดภาพเล่าเหตุการณ์ของระบบสไตเนอร์ มีการใส่รายละเอียดมากกว่านักเรียนระบบมอนเตสเซอร์รีและสามัญ ที่วาดภาพลักษณะรูปทรงเรขาคณิต ทำให้ไม่มีชีวิตชีวา

และการวาดภาพคน ซึ่งเป็นการวาดภาพจากการสังเกตของผู้วาด ในภาพคนของระบบสไตเนอร์มีความน่าสนใจมากกว่า ถึงแม้จะมีการใส่รายละเอียดในคนน้อยกว่า แต่คนมีการแสดงการเคลื่อนไหว มีทิศทางจึงมีคำแนะนำวิจัยในภาพวาดดีกว่าเด็กจาก 2 ระบบ

อีกทั้งการสังเกตการณ์พฤติกรรมการวาด นักเรียนระบบของสไตเนอร์ มีการจัดวางหน้ากระดาษและการวางแผนการวาดเป็นระบบ มีข้อสังเกตที่กล่าวในการวิจัยไว้ว่า ผลจากการวาดภาพที่ปรากฏในการวิจัยดังกล่าว ส่วนสำคัญมาจากสิ่งที่ปรากฏในเรื่องราวศิลปศึกษาในโรงเรียนระบบสไตเนอร์ ที่มีการส่งเสริมการวาดจากจินตนาการในบทเรียนอย่างทั่วทุกบทเรียน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะสาขาจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โคนาร์ด (Oberhuber Konard ,1994:33) กล่าวว่า การศึกษาวอลดอร์ฟเป็นระบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่บทบาทของศิลปะมากกว่ากระบวนการศึกษาอื่นใด เห็นได้ว่าไม่มีวิชาใดเลยที่ไม่มีศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้อง แม้แต่การสอนคณิตศาสตร์ยังผ่านการนำเสนอในรูปแบบที่เป็นศิลปะ และสัมพันธ์กับเด็กอย่างทั่วด้านทั้งการเดินรำและการวาดรูป ระบบการศึกษาของสไตเนอร์ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่า ศิลปะ คือ ส่วนสำคัญที่แยกไม่ออกจากวิริยะภาพของมนุษย์ เป็นการค้นพบทางที่แท้จริงของศิลปะต่อการจัดการศึกษา

ในส่วนของความสำเร็จในระบบการศึกษาแนววอลดอร์ฟ เห็นได้จากการที่โรงเรียนแนวนี้แพร่หลายไปในหลายประเทศทั่วโลก นับจากโรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกในเยอรมนี ในปี ค.ศ. 1919 คู่ประเทศในยุโรป ที่ฮอลแลนด์ อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ ประเทศสแกนดิเนเวีย ฝรั่งเศส อิตาลี จนถึงออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ นิวซีแลนด์ และทวีปอเมริกา ในประเทศสหรัฐอเมริกา โรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกเปิดเมื่อปี ค.ศ. 1928 ที่นครนิวยอร์ก ในปี 1947 มีโรงเรียนวอลดอร์ฟในสหรัฐอเมริกา 4 แห่ง ในปี 1975 มี 18 แห่ง และปี 1989 มี 75 แห่ง ปัจจุบันมีโรงเรียนวอลดอร์ฟมากกว่า 150 แห่งในทวีปอเมริกาเหนือ และในเอเชียโรงเรียนวอลดอร์ฟได้เริ่มขึ้นที่ญี่ปุ่น ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไทย และกำลังจะมีที่เกาหลี และสิงคโปร์ (บุษบง ดันติวงศ์, 2541)

ในประเทศไทย การจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟเป็นผลสะท้อนรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ซึ่งเกิดจากกระแสของการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุคคลภายนอก เช่นผู้ปกครองของเด็กได้มีสิทธิ์จัดการศึกษาตามแนวทางที่แตกต่างจากรูปแบบการ

ศึกษาในระบบ โดยงานวิจัยการศึกษาของ นิลวรรณ แซ่จิว (2543) ศึกษาถึงสภาพอนาคตของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร พบว่าจำนวนของครอบครัวที่จัดการศึกษาคด้วยตนเองจะมีเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ผลกระทบที่คาดว่าจะตามมาคือ เอกชนจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น และคาดว่าจะส่งผลให้การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนมีการปรับการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเชื่อมั่นในนวัตกรรมการศึกษาที่แพร่หลายเข้ามามากขึ้น

แนวการศึกษาทางเลือกที่พบในประเทศไทย นับเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในปัจจุบันที่เริ่มต้นจากการจัดการศึกษาในครอบครัวไทยเช่นกัน จากจุดเริ่มที่คุณหมอพร พันธุ์โอสถ ได้สนใจและเดินทางไปศึกษาทางการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟ ที่สหรัฐอเมริกาเป็นระยะเวลา 3 ปี เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาของวอลดอร์ฟ เพื่อศึกษาวิถีคิดและการเรียนที่ต่างไปจากเดิม จนกระทั่งปี พ.ศ.2538 จึงได้กลับมาโดยมีแนวเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะก่อให้เกิดการศึกษาตามปรัชญาและแนวทางของวอลดอร์ฟขึ้นในสังคมไทย ในรูปแบบของการจัดการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) หรือการศึกษาตามอัธยาศัย มีลักษณะการจัดการศึกษาตามแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) คือ เป็นการศึกษาซึ่งไม่ยึดติดว่าการศึกษาและการส่งเสริมความรู้ให้แก่เด็กจะเกิดขึ้นเฉพาะแต่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่เป็นการรวมกลุ่มจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบหลายครอบครัว ประเวศ วะสี (2541)ให้ความเห็นว่า การจัดการศึกษาทางเลือกขณะนี้ มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย อันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ในส่วนที่ว่าการศึกษาที่แท้จริงควรเป็นวิถีชีวิตของทุกคน และทุกส่วนในสังคมควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All For Education) โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวซึ่งถือว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานชีวิตให้กับมนุษย์ควรจะมีบทบาท และมีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษามากขึ้น

แนวการศึกษาทางเลือกที่นำมาใช้ในสังคมไทยมีความเชื่อว่า การศึกษาจะช่วยพัฒนามนุษย์ผู้มีอิสระทางความคิด สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชีวิตได้ด้วยตนเอง ด้วยการพัฒนาความสมดุลในสมรรถภาพทั้ง 3 ประการของมนุษย์ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และความมุ่งมั่น จึงได้ก่อตั้งศูนย์การเรียนในชื่อ ปัญญาทัยใช้แนวการศึกษาเป็นไปตามวอลดอร์ฟ ที่ปรับให้สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมความเป็นไทย ให้ความสำคัญเรื่องของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ทั้งกายและจิตวิญญาณของผู้เรียน จนเป็นที่สนใจในวงการการศึกษา ก่อให้เกิดโรงเรียนที่นำแนวการศึกษาทางเลือกไปใช้จัดการเรียนการสอนตามมา ในปัจจุบันนี้ได้นำมาจัดเป็นแนวทางสถานศึกษาแล้ว อาทิ โรงเรียนศูนย์การเรียนปัญญาทัย โรงเรียนแสนสนุกไตรทักยะจัดการเรียนชั้นอนุบาล-ประถม และโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก รวมถึงศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตร ที่นำบางส่วนมาประยุกต์ใช้

ด้วยแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของวอลดอร์ฟของสไตเนอร์ ซึ่งถึงเห็นคุณค่าของงานศิลปะในการเรียนการสอน อันเป็นผลสะท้อนถึงพัฒนาการทางศิลปะเด็ก โดยเฉพาะในด้านงานวาดภาพระบายสีที่นำเสนอจากงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่นำมาใช้เรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาของสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดการเรียนการสอน ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา 8 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรเนื้อหา ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน เพื่อให้ทราบถึงการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี อันเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดผลด้านพัฒนาการทางศิลปะสำหรับเด็กตามมา โดยจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาศิลปะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) ทำการวิจัยศึกษาการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ในด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรเนื้อหา ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
2. เป็นการศึกษาการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ปรากฏใน 3 ช่วงการเรียนการสอน ประกอบด้วย ช่วงระบายสีน้ำ (Painting) ช่วงการวาดรูปทรง (Form Drawing) และช่วงการวาดภาพระบายสีประกอบในบทเรียน (Drawing)
3. ทำการศึกษาจากกลุ่มประชากร ที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาโรงเรียนระดับประถมศึกษา ที่จัดการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ พื้นฐานปรัชญาการศึกษาของ รูดอร์ฟ สไตเนอร์ (ค.ศ.1861-1925) ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนปัญญาวิทย และโรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรเนื้อหา ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

กิจกรรมการวาดภาพระบายสี หมายถึง กิจกรรมทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีที่ใช้เรียนรู้ในแนวทางวอลดอร์ฟ ที่ปรากฏใน 3 ช่วงกิจกรรม คือ (1) กิจกรรมระบายสีน้ำ (2) กิจกรรมวาดรูปทรง (3) กิจกรรมวาดภาพประกอบบทเรียน

แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ หมายถึง การศึกษาในแนวมนุษย์ปรัชญา เป็นพื้นฐานการศึกษาในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และการแสวงหาความจริง เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเองให้ได้ถึงส่วนลึกของจิตใจ โดยมีแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในแนวมนุษย์ปรัชญา (Anthroposophy) ที่พัฒนาขึ้นโดยรูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner, 1861-1925) ซึ่งถือเป็นศาสตร์แห่งจิตวิญญาณ (Spiritual Science) ที่ได้พัฒนาขึ้นเพื่อการพ้นความจำกัดของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ผู้การเป็นอิสระและการหลุดพ้น (บุษบง ต้นดวงศ์, 2545)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาแนววอลดอร์ฟ ของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ด้านหลักสูตรและรูปแบบการเรียนการสอน ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการวาดภาพระบายสีจากเอกสารและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ

2. ศึกษา เอกสารและงานวิจัยทางการเรียนการสอน การเรียนการสอนศิลปะศึกษา การสอนวาดภาพระบายสี สรุปมาเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ต้องศึกษา 8 ด้าน (ด้านผู้สอน , ด้านผู้เรียน , ด้านหลักสูตรเนื้อหา , ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน , ด้านวิธีการสอน , ด้านสื่อการสอน, ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน)

3. กลุ่มประชากร คือ ผู้บริหารงานวิชาการ ผู้สอน ซึ่งใช้เป็นประชากรทั้งหมดที่จัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีในระดับชั้นประถมศึกษา ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟ ที่ให้ความรู้ในแนวการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟให้กับโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทยที่ใช้แนวศึกษานี้ รวมจำนวนทั้งหมด 16 คน และตัวอย่างประชากรจาก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ปัญญาทัย และโรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ ที่จัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟ ในระดับชั้นประถม ทำการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม สุ่มได้ตัวอย่างชั้นเรียนระดับป.1 ป.3 และป.5 (โดยทั้ง 2 โรงเรียนเปิดทำการสอนชั้นเรียนละ 1 ห้องเรียน)

4.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต

4.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารงานวิชาการ ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ใช้กรอบการสัมภาษณ์เดียวกันซึ่งครอบคลุมการจัดการเรียนการสอน 8 ด้าน คือ ด้านผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตรเนื้อหา จุดประสงค์การเรียน การสอน วิธีการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

4.2. แบบสังเกต เป็นแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ประกอบด้วย แบบจดบันทึก การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอน และรายการสำรวจสื่อและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตการเรียนการสอนโรงเรียนละ 1 เดือน ประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ทั้ง 3 กลุ่มในช่วงระหว่างการเก็บข้อมูลการสังเกต

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลการสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการแจกแจงความถี่ในรูปแบบตาราง ประกอบการบรรยายเป็นความเรียง และวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลการสังเกตนำมาบรรยายเป็นความเรียง ประกอบการบรรยายกรณีตัวอย่างตามขั้นตอนการเรียนสอน

7. การสรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และการวิจัยครั้งต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบการเรียนการสอน ศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี ในแนวการศึกษาออนไลน์ ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่นำมาใช้ในการศึกษาไทย

2. เพื่อเป็นแนวทางศึกษาคูณค่าของกิจกรรมวาดภาพระบายสีในโรงเรียนรูปแบบหนึ่ง ที่สามารถนำแนวคิดบางส่วนมาประยุกต์ใช้ เพื่อจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแนวทางบูรณาการ